

Бібліотека
Житомирського державного університету ім. І. Франка

Писемність - душа кожної нації

*Віртуальну виставку підготувала:
бібліотекар науково-методичного
відділу: Ренькас Л. Е.
Кількість представлених джерел: 19*

Житомир - 2016

Немає потреби говорити про те, яке велике значення в історії людства мав винахід писемності. Неможливо навіть уявити собі, яким чином міг піти розвиток цивілізації, якби на певному етапі свого розвитку, люди не навчилися фіксувати за допомогою певних символів потрібну їм інформацію і в такий спосіб передавати і зберігати її. Очевидно, що людське суспільство у такому вигляді, в якому воно існує сьогодні, просто не могло б з'явитися.

Спочатку люди не володіли ніякою писемністю. Тому було досить важко передавати інформацію на великі відстані. Велика легенда про перського царя Дарія I свідчить, що одного разу він отримав послання від скіфів. Послання включало наступні чотири предмети: птаха, мишу, жабу і стріли. Гонець, що доставив послання, сказав, що більше нічого повідомляти йому не веліли, і з тим розпрощався з царем. Встало питання, як же інтерпретувати це послання скіфів. Цар Дарій вирішив, що скіфи віддають себе в його владу і на знак покірності принесли йому землю, воду і небо, бо миша означає землю, жаба - воду, птах - небо, а стріли означають, що скіфи відмовляються від опору. Проте один з мудреців заперечив Дарію. Він тлумачив послання скіфів цілковито інакше: «Якщо ви, перси, як птахи, не відлетите в небо, або, як миші, не заристесья в землю, або, як жаби, не пострибаєте в болото, то не повернуться назад, уражені цими стрілами». Як виявилось надалі, цей мудрець мав рацію.

Переказана легенда розкриває той факт, що спочатку люди намагалися передавати інформацію за допомогою різних предметів. Відомими історичними прикладами наочного листа також є вампум (ірокезьке письмо, представлене різнокольоровими черепашками, нанизаними на мотузку) і кіпу (перуанське письмо, в якому інформація передавалася кольором і кількістю вузликів на мотузці). Звичайно, предметне письмо не було найзручнішим засобом передачі інформації і з часом люди придумали більш універсальні інструменти.

Наступним етапом на шляху формування писемності став лист на основі зображень (піктограм). Можна пригадати, що зародження образотворчого мистецтва відбулося ще за життя стародавніх людей, раніше появи державності. Проте ці ранні спроби все ж таки не доходили до рівня систематично використовуваного для передачі інформації інструменту.

Суть піктографічного письма полягає в тому, що за допомогою певного знаку виражається деяке поняття. Наприклад, поняття «людина» може бути передане зображенням людини.

Поступово спрощуючись, піктограми все більш віддаляються від початкових зображень, починають набувати множинних значень. Проте піктографія не могла виконувати всі потреби письма, що виникають з розвитком понять і абстрактного мислення, і тоді народжується ідеографія («письмо поняттями»). Вона використовується для передачі того, що не володіє наочністю. Наприклад, для позначення поняття «зіркість», яке намалювати неможливо, зображали той орган, через який воно виявляється, тобто - око. Таким чином, малюнок ока як піктограма означає «око» і як ідеограма - «зіркість». Отже, малюнок міг мати пряме і переносне значення.

У ієрогліфічному письмі часто важко розрізнити початкове зображення, що лежить в його основі. У ієрогліфах з'являються типові конструктивні елементи, що повторюються в різних знаках. Ймовірно, причиною цього було прагнення людини спростити запис письмового тексту. Проте, ієрогліфічне письмо як і раніше зберігало істотний недолік: воно не мало ніякого зв'язку з вимовою слова. В результаті письмова і усна мова існували ніби окремо. Крім того, в мовах, для яких характерна зміна форми слова залежно від його синтаксичної ролі, доводилося доповнювати ієрогліфи спеціальними позначеннями для форм слів.

Значним кроком на шляху зближення усної і письмової мови стало формування складової писемності. Найбільш відомими складовими писемностями є клинописні (давньоперська, аккадська і інші спадкоємці шумерського письма), західносемітські (фінікійська, арабська і інші спадкоємці давньоєгипетської ієрогліфіки) і японські складові системи (катакана і хірагана). Фінікійське письмо зіграло в житті людства дуже важливу роль. Саме воно лягло в основу грецького письма, від якого походять латиниця, кирилиця і відповідно більшість сучасних писемностей.

Коли фінікійським письмом почали користуватися греки, вони зіткнулися з проблемою повноцінної передачі звучання слів за допомогою складової фінікійської системи. Річ у тому, що у фінікійському письмі, по суті, були відсутні букви для позначення голосних звуків. Для греків через специфіку утворення форм слів це виявилось незручним. Тому з'явилися спеціальні символи для позначення голосних.

В результаті письмо перейшло на ще універсальніший рівень. Тепер, використовуючи близько 30 знаків, які з легкістю могла вивчити будь-яка людина, можна було передати практично будь-які слова усної мови. Алфавітне письмо через свою простоту швидко розповсюдилося по всьому світу.

4
Г 89
Грот, Я.

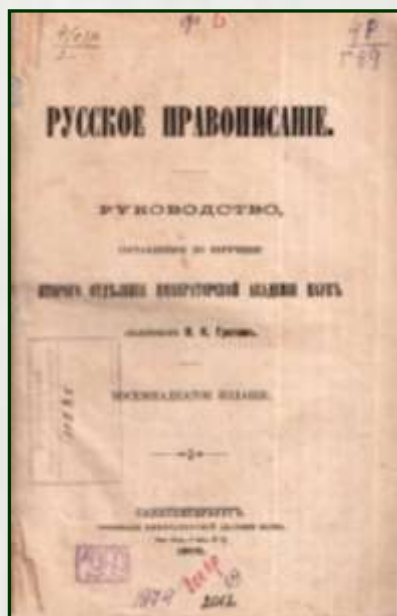
Филологические разыскания Я. Грота / Я. Грот. - 2-е знач. пополн. изд. - СПб. : Тип. Императ. Акад. Наук, 1876.

Т. 1. Материалы для словаря, грамматики и истории русского языка. - VIII, 526 с. - Загл. на тит. листе : Филологическія разысканія. - Материалы для рус. слов.: с. 431-486. - Указ.: с. 487-526. - 8.00 р.

Т. 2. Спорные вопросы русского правописания от Петра Великого донныне - XII, 460, [1] с. - Загл. на тит. листе : Филологическія разысканія. - Прил.: с. 373-395. - Алфавит. указ.: с. 401-460. - 8.00 р.

Я. Грот – російський філолог, автор ряду праць з історії російської словесності. У роботі «Спорные вопросы русского правописания от Петра Великого донныне» сформулював основні принципи правопису – фонетичний і історико-етимологічний, а також запропонував норми російської (дореформеної) орфографії, за якими його посібник був найбільш авторитетним аж до реформи 1918 року, хоча не всі його орфографічні пропозиції в цей період дотримувалися насправді.

4(С)Р

Г 89

Грот, Я. К.

Русское правописание : руководство / составленное Я. К. Гротом. - 18-е изд. - СПб. : Тип. Императ. Акад. Наук, 1908. - XII, 120, XLIV с. - Загл. на тит. листе : Русское правописание. - Справоч. орфогр. указ.: с. I-XLII. - 5.00 р.

Праці Я. К. Грота вважаються першим теоретично обґрунтованим зведенням правил російської орфографії. У них містяться зауваження про морфологічну роль російського наголосу. Працюючи над цим посібником, автор мав за мету задовільнити потребу привести російський правопис до бажаної однаковості.

4
Т 78

Труды общества любителей российской словесности при Императорском Московском университете - Загл. на тит. листе : Труды общества любителей российской словесности при Императорскомъ Московскомъ университетѣ. - 3.00 р.

Ч. 2. - М. : В Унив. Тип., 1812. - [3], 91 с.

Ч. 6. - М. : В Унив. Тип., 1816. - 76 с.

Ч. 10. - М. : В Унив. Тип., 1818. - 106, [2] с.

Товариство любителів Російської словесності при Московському університеті – літературно-наукове товариство (1811-1930). Його метою було – «Сприяти успіхам вітчизняної словесності, як головного засобу до поширення освіти». Товариство збагатило літературу чудовими творами. Один з них – «Труды ОЛРС» (ч. 1-20, 1812-21).

У фондi букiністичної літератури зберігаються 3 частини таких праць (Ч. 2; Ч. 6 та Ч. 10).

4
Б 74

Богородицкий, В. А.

Очерки по языковедению и русскому языку : пособие при изучении науки о яз. / В. А. Богородицкий. - Изд. 3-е, пересмотр. и испр. - Казань : Типо-литогр. Императ. Ун-та, 1910. - VI, 456 с. : табл. - Загл. на тит. листе : Очерки по языковѣдѣнію и русскому языку. - 24.40 р.

Пропонована читачеві книга відомого вітчизняного філолога, найбільшого представника Казанської лінгвістичної школи В. А. Богородицького, є збірником статей, написаних протягом півстолітньої плідної наукової та педагогічної діяльності автора. Створені понад століття тому (перше видання вийшло в 1901 році), "Очерки" і в даний час зберігають свою наукову цінність і є корисним посібником з мовознавства та російської мови.

4

С 23

Сборник статей, читанных в отделении русского языка и словесности Императорской Академии Наук. - Загл. на тит. листе : Сборникъ статей, читанныхъ въ отдѣленіи русскаго языка и словесности Императорской Академіи Наукъ. - 6.00 р.

Т. 1. - СПб. : В тип. Императ. Акад. Наук, 1867. - LXXXIII, 19, 48, 16, 25 с.

Т. 2. : с двумя портр. и снимками почерка. - СПб. : В тип. Императ. Акад. Наук, 1868. - LII, [II], IV, 184, [2], 43 с. : портр., факс.

"Сборник Отделения русского языка и словесности Императорской академии наук" издавался в С.-Петербурге с 1867 до 1928 г, в неопределенные сроки, по 2-х разов в год. Содержит протоколы отделения, а в приложениях и отдельных выпусках – работы академиков и сторонних ученых. У этого издания напечатано безчисленное количество материалов и исследований, относящихся к русскому языку, творчеством древней письменности и русских писателей XVIII, XIX и начала XX в. Всего вышло 101. Первые семь (1867-1872 гг.) носили название: "Сборник статей, читанных в Отделении русского языка и словесности". В фонде библиотечной литературы сохраняются два первых тома.

4(С)Р

Г 81

Греч, Н.

Чтения о русском языке : его сиятельству князю Михаилу Александровичу Дондукову-Корсакову. Ч. 1 ; Ч. 2 / Греч Н. - СПб. : Тип. Греча, 1840. - VI, 336+402 с. - 6.00 р. - Конволют

На запрошення та на прохання поважних любителів російської словесності, М. І. Греч взимку 1839 року зробив публічні читання на тему російської мови. Деякі з його слухачів, в їх числі Князь Михайло Олександрович Дондуков-Корсаков, пропустивши за обставинами кілька бесід, виявили бажання прочитати, те що не почули, внаслідок чого М. Греч випустив друковане видання своїх читань в тому вигляді, в якому вони були проголошені.

491.804

Б 92

Буслаев, Ф.

Историческая хрестоматия церковно-славянского и древне-русского языков : учеб. рук. для военно-учеб. заведений / составлено Ф. Буслаевым. - М. : Унив. тип., 1861. - VIII, 1632 с. - Загл. на тит. листе : Историческая Хрестоматія Церковно-Славянскаго и Древне-Русскаго языковъ. - Прил.: с. 1455-1632. - 6.00 р.

«Историческая хрестоматия церковно-славянского и древне-русского языков» Ф. І. Буслаєва (1818-1897) – видатне явище в історії російської філології, скарбниця давньоруських текстів, що дає їм філологічно найбільш адекватне уявлення. Ввійшовши в золотий фонд російської філології, книга не перевидавалася в Росії з 1861 р і давно стала великою рідкістю. Вона і зараз знайде свого читача, причому не тільки серед фахівців-гуманітаріїв, або як посібник у вищих навчальних закладах, але й також серед всіх тих, хто захоплений давньоруською літературою, писемністю, мовою і фольклором.

4
Ш 61
Шимкевич, Ф.

Корнеслов русского языка, сравненного со всеми главнейшими славянскими наречиями и с двадцатью четырьмя иностранными языками. Ч. 1 ; Ч. 2 / составлен Федором Шимкевичем. - СПб. : В тип. Императ. Акад. Наук, 1842. - XXVI, 160+167 с. - Загл. на тит. листе : Корнесловъ русскаго языка, сравненаго со всѣми главнѣйшими славянскими нарѣчіями и съ двадцатью четырьмя иностранными языками . - 15.00 р. – Конволют.

Шимкевич Ф. С. (1802-1843) у своєму "Корнеслові" зробив спробу розібратися у витоках російської мови, відокремити від російських слів чужоземні домішки і відшукати первісну основу, визначивши, таким чином, кількість збережених в ньому споконвічно слов'янських коренів.

Щоб досягти цієї мети, Шимкевич виконав величезну роботу, порівнявши корені слів, які вважалися російськими, з двадцятьма чотирма іноземними мовами. В результаті цієї роботи в "Корнеслові" було залишено 1378 коренів російських слів, що мають слов'янське походження. Шимкевич вважав, що народ, починаючи усвідомлювати гідність своєї писемності, намагається очистити мову від чужоземних домішок, і знаходить у рідній мові слова для позначення нових понять.

4

П 49

Полевой, П. Н.

История русской словесности с древнейших времен до наших дней : в 3 т. [Т. 2] / П. Н. Полевой. - СПб. : Изд. А. Ф. Маркса, 1900. - [1], 322-655 с. : портр., рис., факс. - Загл. на тит. листе : История русской словесности съ древнѣйшихъ временъ до нашихъ дней. - 11.25 р.

Книгу відомого історика і славіста П. М. Польового (1839-1902) можна сміливо назвати кращим дослідженням з історії російської словесності. Такій оцінці насамперед сприяють глибина і масштаб авторського задуму і втілення. Успіху книги в чималому ступені сприяло і якість самого видання (одного з кращих в дореволюційній Росії), перш за все – ретельно підібраний багатющий ілюстративний матеріал (безліч малюнків, гравюр, портретів, а також кольорові хромолітографії), що дозволяє порівняти працю Польового з кращими російськими енциклопедіями.

4

Т 56

Томсон, А. И.

Общее языковедение А. И. Томсона : со многими рис. в тексте / А. И. Томсон. - 2-е перераб. и доп. изд. - Одесса : Техник, 1910. - XVI, 448 с. : рис. - Загл. на тит. листе : Общее языковѣдѣніе. - Алфавит. указ.: с. 440-448. - 4.00 р.

Томсон А. І. (1860-1935) – мовознавець, член-кореспондент Петербурзької АН (1910).

Працюючи над проблемою мовознавства, і присвятивши їй свою працю "Общее языковедение", вважав, що методика викладання мови знаходиться ще в періоді грубого емпіризму.

Ця книга виросла поступово з його лекцій по загальному мовознавству. Але вже в першому друкованому виданні, прийшлося зробити різні зміни для досягнення можливої доступності і повноти поряд з чіткою науковістю, точністю і зжатиим викладенням.

4P(07)

A 53

Алферов, А. Д.

Родной язык в средней школе : опыт методики /
А. Д. Алферов. - М. : Сотрудник Школ, 1911. - VII, 556 с. : ил. -
Загл. на тит. листе : Родной языкъ въ средней школѣ. - Прил.: с.
353-551. - 4.00 р.

Алферов А. Д. – літературознавець і методист, автор цілого ряду підручників і навчальних посібників з історії російської літератури. Йому належить одна з найбільш солідних методичних праць початку ХХ ст. – книга «Родной язык в средней школе» (1911), що є систематичним курсом методики викладання російської мови і літератури, адресована початківцям учителям-словесникам.

4Р

П 31

Пешковский, А. М.

Русский синтаксис в научном освещении / А. М. Пешковский. - 3-е, совершенно перераб., изд. - М. ; Л. : Гос. изд-во, 1928. - 579 с. - 12.30 р.

Книга «Русский синтаксис в научном освещении» займає особливе місце в русистиці: вона написана не академічним вченим для вузького кола колег, а викладачем, стурбованим слабкою «науковою забезпеченістю» свого предмету, для широкого кола читачів (в тому числі і для учнів). Звідси простий і зрозумілий стиль викладу, особлива увага до підбору ілюстративного матеріалу, темпераментні і майже публіцистичні інтонації в багатьох місцях книги. Ці якості забезпечили багаторічний успіх її у найрізноманітнішій аудиторії. Сучасні русисти також оцінюють цю книгу високо, не знайшовши відповіді на багато питань у академічних колег. Пешковський змушений був у багатьох випадках виступати як першопроходець і зумів знайти вирішення багатьох важких проблем російського синтаксису.

4

П 59

Поржезинский, В.

Введение в языковедение : пособие к лекциям проф. ун-та и высш. женс. курсов в Москве В. Поржезинского / В. Поржезинский. - Изд. 2-е, испр. и доп. - М. : Типо-литография т-ва И. Н. Кушнарев и К°, 1910. - 213, [1] с. - Загл. на тит. листе : Введение въ языковѣдѣніе. Пособіе къ лекціямъ В. Поржезинскаго. - Объяснение транскрипции звуков древнеиндийс. и литов. языков: с. 214. - 0.11 р.

До уваги читача книга видатного лінгвіста В. К. Поржезінського, написана як посібник до однойменного лекційного курсу. Цей курс був вперше введений автором у систему викладання мовознавчих дисциплін і з того часу став обов'язковим для студентів-філологів. Книга на довгі роки стала одним з найбільш популярних підручників зі вступу до мовознавства і витримала чотири видання. У 1910 році вона була перекладена на німецьку мову. У ній коротко викладаються основні питання, що стосуються предмету мовознавства, історії науки про мову, походження і розвитку мови, його функціонування та структури. Книга призначена для студентів-філологів, фахівців із загального і порівняльного мовознавства, а також для всіх, хто цікавиться наукою про мову і її історією.

4
С 29
Селищев, А. М.

Введение в сравнительную грамматику славянских языков. Вып. 1 / А. М. Селищев. - Казань : Лито-типография И. Н. Харитоновна, 1914. - 123 с. - Загл. на тит. листе : Введение въ сравнительную грамматику славянскихъ языковъ. - 1.00 р.

До уваги читача книга видатного російського славіста А. М. Селіщева, до якої увійшли його роботи в області слов'янського мовознавства. Основна праця, що дала назву всій книзі, є, на думку автора, "навчальним посібником з пропедевтичного курсу слов'янського мовознавства". Автор наводить досить повний огляд фонетичних та граматичних рис всіх слов'янських мов, виявляючи риси спільності та відмінності. До книги також включені короткий нарис болгарської мови, робота про шиплячі і свистячі приголосні в слов'янських мовах та стаття, присвячена культурі західних і південних слов'ян.

4

Б 90

Бузук, П. А.

Очерки по психологии языка : крат. рук. по вопр. общ. языковедения / П. А. Бузук ; с предисл. П. О. Потапова. - Одесса : [Книгоизд-во А. А. Ивасенко], 1918. - VII, [I], 139 с. - (Наука - Культура - Жизнь). - Загл. на тит. листе : Очерки по психологии языка. - 4.00 р.

Бузук П. А. – мовознавець-славіст, педагог, доктор філологічних наук (1924).

Переваги цієї книги полягають в зрозумілості навіть для тих людей, які незнайомі з науковим мовознавством, а також у викладенні матеріалу: мова коротка, чітка і проста. Виключенням є лише окремі фрагменти книги, що стосуються найбільш абстрактивних питань: для повного розуміння їх потрібні деякі знання з психології і логіки.